

İHTİLAFLI HADİSLER İMAM ŞAFİİ'NİN YAKLAŞIMI

Bayram Kanarya

İstanbul: İz Yayıncılık, 2017, 198 sayfa.

ISBN 978-605-326-265-7

Fuat İstemi*

İslam dininin ikinci temel kaynağı olarak kabul edilen Sünnetin Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sonraki nesillere aktarılmasına aracılık eden hadislerin sıhhati ile ilgili birtakım tartışmalar geçmişten günümüze kadar var olagelmıştır. Bu tartışmalardan biri birbirine müteâriz gibi görünen veya müteâriz olarak aktarılan hadisler etrafında cereyan etmektedir. Aynı konu ile ilgili Hz. Peygamber'den aktarılan birbirine zıt rivayetlerin hadis kaynaklarımızdaki varlığı bilinen bir olgudur. Fakat bu rivayetlerin gerçek anlamda birbirleriyle çelişip çelişmediği veya nasıl yorumlanması gerektiği konusunda alanın uzmanı olmayan kimseler – maalesef alanla ilgili temel seviyede dahi bilgi sahibi değiller- bu konuda her türlü sözü söyleme hakkını kendilerinde bulmaktadırlar. Bu zıt gibi görünen rivayetlerden hareketle Hz. Peygamber'in hadislerini toptan reddetmek gibi ilmi olmayan yanlış bir duruma düşmektedirler. Bu düşünce ve tutumları ile Hz. Peygamber'i, hiçbir şey yapmadan gelip sadece Yüce Allah'ın Kitab'ını insanlara okuyan sıradan bir kişi, bir postacı durumuna düşürmektedirler. Ayrıca on dört asırlık bir ilmi çabayı hiçe sayarak, bütün ömürlerini bu ilim uğrunda harcayan, hadis ve sünnetin sahih olanlarını zayıf ve uydurma olanlarından ayırt etmek için çabalayan geçmiş âlimlerimizin emeklerini bir kalemde silip atmaktadırlar. Bu tavırlarını âlimlerimizi birbirine zıt rivayetleri aynı anda naklettikleri halde bu zıtlığın farkında olmayan, aklını kullanamayan cahil ve hatta yalancılıkla itham edecek bir boyuta vardırımlardır. Hadis inkârcılığının dillere pelesenk olduğu, hemen her dini tartışmanın malzemesi haline getirildiği günümüzde böylesi bir kitabın yayınlanmış olması ve elimizde bulunması önem arz etmektedir.

Kitabın ismi zaten ilk bakışta dikkatleri üzerine çekmekte ve merak uyandırmaktadır. Fakat söz konusu kitabın yalnızca İmam Şafî'nin *İhtilâfu'l-Hadis* adlı eseriyle sınırlandırılmış olması ve yalnızca İmam Şafî'nin konuya bakışını ele alıyor olmasından dolayı kitaptan bekleneni tamamıyla karşılamayacağı kanaatindeyim. Kitabın öncelikle insanın zihninde uyandırdığı şey, birbirine müteâriz hadislerin tespiti ve bu tearuzun çözülmesi iken hakikatte çalışma bu konuyu İmam Şafî'nin görüş ve düşünceleriyle sınırlandırmaktadır. Yazar haklı olarak akademik bir çalışmanın vermiş olduğu sınırlandırmadan dolayı konuyu daha geniş bir şekilde ele alamamış, akademik bir çalışmanın çizdiği çerçeve içinde kalmak zorunda kalmıştır. Kanarya, Yüksek lisans tezini bazı tashih ve düzeltmelerle basmıştır. Kanaatimizce kitap olarak piyasaya

Article Types / Makale Türü: Book Review / Kitap Değerlendirmesi

Received / Makale Geliş Tarihi:16.04.2019, Accepted / Kabul Tarihi: 25.03.2020

DOI: <https://doi.org/10.26791/sarkiat.721332>

* Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, fuatistemi@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4899-0360>

sürülmeye karar verildiği vakit üzerinde daha fazla çalışılıp, eser bir şahıs ve kitap ile sınırlı tutulmayıp daha geniş tutulmuş olsaydı çok daha faydalı olacaktı. Buna rağmen yazarın çok kıymetli ve takdire şayan bir gayret ile İmam Şafî'nin konuya yaklaşımını tespit ettiği ve alandaki ciddi bir eksikliği giderdiği kanaatindeyiz.

İhtilâflı Hadisler adlı eser, Bayram Kanarya'nın 2011 yılında tamamlamış olduğu "İmam Şafî'nin *İhtilâfu'l-Hadis* İsimli Eserinin Hadis İlimindeki Yeri" adlı Yüksek Lisans çalışmasının kitaplaştırılmış halidir. 198 sayfadan müteşekkil olan kitap karton kapakla kaplı olup 13.5x21 cm boyutundadır.

Kitap, giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Kanarya kitabın giriş kısmında araştırmanın konusu, amacı, sınırları ve çalışmada takip ettiği yöntemi izah etmiştir. Söz konusu girişte Kanarya *İhtilâfu'l-Hadis* ilminin tarihi süreç içerisinde popülerite kazandığını ve müstakil bir hadis ilmine dönüştüğünü ifade etmiştir. İmam Şafî'nin *İhtilâfu'l-Hadis* adlı eserinin bu ilme katkısını ve İmam Şafî'nin bu eserde takip ettiği yöntemi tespit etmeye çalışacağını sözlerine eklemiştir.

Kanarya birinci bölümde Muhtelifu'l-Hadis kavramının anlam çerçevesi üzerinde durmuş ve bu alanda geçmişten günümüze kadar yazılmış olan eserler hakkında bilgi vermiştir. Aynı bölüme devamla İmam Şafî'nin *İhtilâfu'l-Hadis* adlı eserinin önemi ve yazılış amacı, kitabın nüshaları ve baskıları, kitabın referans kaynakları ve metodolojisi hakkında bilgi vermiştir. Kitabın genel olarak içeriği hakkında malumatlar verdikten sonra İmam Şafî'nin *İhtilâfu'l-Hadis* adlı eseri ile İbn Kuteybe'nin *Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis* adlı eserini mukayese ederek birinci bölümü sonlandırmıştır.

İkinci bölümde yazar İmam Şafî'nin hadislerdeki ihtilâfları gidermek için takip ettiği yöntemler hakkında bilgiler vermiştir. Söz konusu bölümde yazar İmam Şafî'nin ihtilâflı hadisler arasındaki ihtilâfi gidermek için Cem'/Te'lif, Nesh, Tercih, Tevakkuf olmak üzere dört yöntem takip ettiğini ifade etmiş ve bu yöntemlere Şafî'nin kitabından pek çok örnekler zikretmiştir. Sonuç ve Değerlendirme ile kitabını bitirmiştir.

Malum olduğu üzere İmam Şafî'nin hem bu eseri hem de *er-Risâle* adlı eseri, bugün bizim akademik bir kitaptan beklediğimiz anlamda sistematik ve düzenli bir şekilde tasarlanmamıştır. Onun bu iki eserinde konuların oldukça dağınık bir şekilde kitabın her yerine serpiştirilmiş olduğu bilinmektedir. Bir konuyu izah ederken birden bire konu dışına çıkıp çok farklı bir konuyla ilgili tartışmalara geçmektedir. Bazen bir hadisin olması gereken başlıkta değil de çok farklı bir başlık altında zikredildiğini görmekteyiz. İşte İmam Şafî'nin eserlerinin bu meşakkatli yönüne rağmen Kanarya'nın her konu başlığı ile ilgili hadisleri ve Şafî'nin fikirlerini toparlamayı başardığını söyleyebiliriz.

Kanarya, İmam Şafî'nin görüş ve düşüncelerini derli toplu bir şekilde aktarmayı başarmışsa da bazı yerlerde tekrara düşmekten kurtulamamıştır. Aynı örnekleri birden fazla kez hatta aynı hadisleri bazen üç kez tekrar etmiştir. Bu tekrar hâdisesi aslında İmam Şafî'nin bizzat kendi eserinden kaynaklanmaktadır. Şafî aynı örnekleri ihtiyaç hâsıl olması durumunda farklı başlıklar altında tekrar tekrar zikretmekte ve detaylı açıklamalar yapmaktadır. Bu durum Şafî'nin kitabı için kabul edilebilecek bir durum olsa da akademik bir tezde bulunmaması gereken bir durumdur. Çünkü aynı örnek ve ifadelerin iki üç kez tekrar edilmesi okuyucunun bir süre sonra yorulup sıkılmasına neden olabilmektedir. Bundan dolayı yazar bu örnekleri tekrara düşmeyecek ve konuların da anlaşılmasının önüne geçmeyecek bir tarzda harmanlayabilseydi daha uygun olurdu.

Kanarya birinci bölümde Muhtelifu'l-Hadis kavramının anlam alanı üzerinde yoğunlaşarak kavram ile ilgili yapılmış olan bazı tanımlara yer vermiştir. Bu ilim dalını tanımlamak için birden çok kavramın kullanıldığını ifade etmiştir. Bu ilim için tarih içerisinde İhtilâfu'l-Hadis, Muhtelifu'l-Hadis, Muhtelefu'l-Hadis, Te'vilu Muhtelifi'l-Hadis, Müşkilü'l-Âsar, Müşkilü'l-Hadis gibi terkiplerin kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Yazar kavramsal çerçeveyi çizdikten sonra hadisler arasında görülen teâruzun sebeplerini sıralamıştır. (s. 25) Yazarın zikretmiş olduğu bu dokuz maddenin tamamı hadisler arasındaki ihtilâfın sebepleri olmayıp, bu maddeler arasında hadisler arasındaki teâruzün gerçekleşme şartları ve müteâriz olan hadislere doğru yaklaşımın yöntemleri de yer almaktadır. Yani hangi durumlarda hadisler ihtilâflı sayılabilir ve söz konusu ihtilâf gerçekleşmişse nasıl bir anlayışla bu hadisleri ele almak gerektiğine dair görüş ve öneriler serdedilmiştir. Kanaatimizce yazar “teâruzün sebepleri” ifadesini yazarken biraz aceleci davranmıştır. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere bu ifadeyi biraz daha geniş tutup daha kapsayıcı bir ifade kullanabilirdi. Konuya açıklık getirmek amacıyla söz konusu maddeleri burada zikretmek yerinde olacaktır.

Kanarya'nın hadisler arasında görülen teâruzün sebepleri olarak sıraladığı maddeler aşağıdaki gibidir.

1. *Müteâriz hadislerin, Makbul (sahih) olmaları gerekmektedir. Yani hadislerden biri sahih ve sağlam, diğeri zayıfsa burada bir teâruzden bahsedemeyiz. Zira sahih olan hadisin olduğu yerde zayıf hadis tercih edilmez.*

Söz konusu iddia bir ihtilâf sebebi olmayıp, iki hadis arasında ihtilâfın bulunabilmesi için gerekli olan bir şarttır. Yani ancak sahih olan iki hadis arasında ihtilâf meydana gelir.

2. *Zayıf hadisler arasında bir teâruzün olması, bu hadislerin muhtelif olduğu anlamına gelmez. Hadislerde görülen takdim-te'hirler ve sayı bakımından farklılıklar da bu konuya ait değildirler.*

İkinci madde de aynı şekilde bir ihtilâf sebebi olmayıp, ne tür hadislerin ihtilâflı sayılacağı ve bu ilim dalının araştırma konusu içerisine gireceğine dair yapılan bir sınırlamadır. Ayrıca yazar burada hadis metinlerinde yer alan sayı farklılıklarının bu ilim dalının araştırma alanına girmediğini ifade etmiş fakat bu konuda İmam Şafî'nin bir rivayetini almış ve değerlendirmede bulunmuştur. Yazarın iddia ettiği bu madde “yani sayı bakımından farklılıkların” bu konuya diğer bir ifade ile İhtilâfu'l-Hadis ilminin inceleme alanına girmediği iddiası ile İmam Şafî'nin uygulamasının çeliştiğini ifade etmek isteriz. Zira İmam Şafî eserinde sayı bakımından farklı olduğu gerekçesiyle ihtilâflı olduğu iddia edilen hadisleri ele alıp aralarını bulmaya çalışmıştır. Şayet yazarın ifade ettiği gibi “sayı bakımından farklılık” bu alanın konusu değilse neden İmam Şafî bu hadisleri te'vil etme çabasına girmiştir. Örnek olarak yazarın “1.2.2. *Abdest Uzuvlarının Yıkanma Sayısı*” (s.95) başlığı altında zikretmiş olduğu hadisleri verebiliriz. Kanarya konunun girişinde “*Müteâriz görünen hadislerden bazıları abdest uzuvlarının yıkanma sayısı ile ilgilidir*” ifadesiyle açık bir şekilde bizzat kendisinin şart olarak ileri sürdüğü iddiayla çelişmektedir. Yazarın iddiasına göre ihtilâflı olduğu gerekçesiyle tartışılan ve İmam Şafî tarafından telif edilen bu hadisin aslında İmam Şafî tarafında eserine alınmamış olması gerekirdi. Bu konuda yazarın kendi iddiasıyla çelişmemek adına ya İmam Şafî'ye bir tenkitte bulunması ya da bu maddeyi iddiaları arasından çıkarması gerekirdi.

3. *Müteâriz hadislerde muhteva birlikteliği olması gerekir. Farklı konulardan bahseden hadisler birbirlerine muhalif gibi gösterilemez.*
4. *Teâruz, sadece hadisler arasında değil, hadislerle diğer şer'î deliller (Kur'ân, sahih sünnet) arasında da vuku bulabilir.*

Üçüncü ve dördüncü maddeler de aynı şekilde hadisler arasındaki teâruz sebeplerinden bahsetmeyip, hadislerin ihtilâflı olarak kabul edilmesi için gerekli olan bir şarttan bahsetmektedirler.

5. *Hadislerin sıhhati konusu içtihadı olduğundan bir muhaddise göre muhtelif olan bir hadis bir başka muhaddise göre muhtelif şartını taşıyor olabilir.*

Kanarya'nın ileri sürdüğü bu şartın tartışmaya açık olduğunu veya kastının ne olduğunu açık bir şekilde ifade edemediğini söylemeliyiz. Hadislerin sıhhati konusunun içtihadı olduğu bilinen bir hakikattir. Muhaddislerin, "hadisin sıhhatini tespit kriterleri" farklı olabilmekte ve bir muhaddisin sahih kabul ettiği hadisi bir başka muhaddis sahih kabul etmeyebilmektedir.

Hadislerin sıhhatinin tespitinin icthadi olduğu konusu ile aynı konu hakkında birbirine zıt hükümler bildiren hadislerin muhtelif olması konusu birbirinden farklıdır. Yazar ilgili maddeyi kısa tuttuğu ve yeterince açıklamada bulunmadığı için bu iki konunun yeterince ayırt edilmediğini belirtmek gerekir. Aynı konuyla ilgili olan, aynı şeylerden bahseden ve birbirine zıt olan iki sahih hadisteki muhalefetin kişiden kişiye veya muhaddisten muhaddise değişmesi mümkün olabilecek bir durum değildir. Şayet yazarın buradaki kastı "müteâriz olduğu iddia edilen hadislerden biri, sıhhat şartını taşımadığı için sahih kabul edilmediğinden dolayı sahih olan diğer hadisle teâruz halinde olması mümkün değildir. Çünkü zayıf olan bir hadisin sahih olan bir hadisle karşılaştırılması ve teâruz iddiasında bulunulması zaten imkan dahilinde olan bir durum değildir" şeklinde ise bu durumda kendisine katıldığımızı söyleyebiliriz. Ancak bunun zaten birinci maddede zikredildiğini ve dolayısıyla aynı maddenin tekrar edildiğini de hatırlatmak isteriz.

6. *Muhtelifu'l-hadis problemine sağlıklı çözüm üretmek için müşkilu'l-hadis, Fıkhu'l-hadis, muhkem/müteşabih hadis ve dirâyetu'l-hadis ilimlerine vâkıf olmak gerekir.*
7. *Müteâriz hadislerin arasını telif edebilmek için hadis geleneğinde bu konuda telif edilen eserleri ve bunların metodolojilerini bilmek önemli yarar sağlayacaktır.*
8. *Birbirine zıt gibi görünen hadislere karşı ön yargılı olma veya toptancı bir yaklaşım ile bunları reddetme isabetli olmadığı gibi ilmi de değildir.*
9. *Hadislerin vurûd tarihi ve muhtelif hadisler arasında neshin olup olmadığı hususu, bu konuda tatmin edici çözümler sunabileceğinden rivayetlerin kronolojik karşılaştırılması ayrıca önemi haizdir.*

Yukarıdaki maddeler hadisler arasındaki ihtilâfın sebeplerinden bahsetmeyip, hadislerde görülen ihtilâfları çözecek kişinin sahip olması gereken bilgi birikiminden ve takip etmesi gereken yollardan bahsetmektedir. Hadisler arasındaki ihtilâfı çözmek isteyen bir kişinin hangi alanlarda donanımlı olması gerektiği, hangi alanlara vakıf olması gerektiği konusunda bilgi vermektedir. Ayrıca hadisler arasındaki ihtilâfı çözmek isteyen bir kişiye tavsiye niteliğinde bir takım bilgiler serdedilmektedir.

Kanarya "2. İhtilâfu'l-Hadis Edebiyatı" (s. 26) başlığı altında konuyla ilgili geçmişten günümüze kadar yazılmış yirmiye yakın eser ismini müellifleri ile birlikte zikretmektedir. Kanaatimizce bu eserler hakkında kısa bir tanıtım yazısı yazılıp

eserlerin bu alana katkısı ve eksiklikleri kısaca ifade edilmiş olsaydı çok daha isabetli olurdu. Çünkü literatür taraması ve tanıtımı akademik camiada dikkate değer bir çalışma olup, alana çok ciddi katkısı olabilmektedir.

Kanarya, ilgili kitapları sıralarken onuncu sırada “*İbn Hacer (ö. 973/1565), Te’vilü Müşkili’l-Hadis*” (s. 27) ismini zikretmiştir. Öncelikle buradaki İbn Hacer’den kastın kim olduğunu anlamadığımızı belirtmek isteriz. Şayet bu kişi İbn Hacer el-Askalânî ise doğum tarihinin yanlış verildiğini ve onun ölüm tarihi için “*İbn Hacer (ö. 852/1448)*” (s. 23) tarihinin yazar tarafından daha önce yazıldığını söylemeliyiz. Söz konusu âlim için ikinci tarih doğru olup birinci tarihin yanlış olduğunu söyleyebiliriz. Şayet İbn Hacer’den kastettiği kişi İbn Hacer el-Heytemî ise verdiği “*İbn Hacer (ö. 973/1565)*” tarih doğrudur. Fakat isim karışıklığı olmaması için müelliflerin nisbelerinin yazılması gerekirdi. Hadis ilminde İbn Hacer denilince akla gelen kişi İbn Hacer el-Askalânî olduğu için İbn Hacer el-Heytemî ismi için özellikle nisbesi kullanılarak bu iki bilgin birbirinden ayırt edilmeliydi. Kanarya’nın buradaki eserden kastı anladığımız kadarıyla İbn Hacer el-Askalânî’dir. Çünkü bu isimde bir eser Askalânî’ye ait olup Heytemî’nin bu isimde bir eseri yoktur. Dolayısıyla buradaki vefat tarihinin değiştirilmesi gerekir.

Kanarya’nın “*Oysa İslâm’ın temel kaynağı olan Kur’ân ile ikinci kaynağı olan sahih sünnet/hadislerin birbirine muarız olması teorikte mümkün değildir*” (s. 29) ifadesi sanki pratikte mümkünmüş gibi bir soruyu akla getirmektedir. Bu ifadenin böyle bir düşünceye mahal vermemesi için daha düzgün ifade edilmesi gerekirdi.

“*Bu örneklerden anladığımız kadarı ile Şafî, haber-i hassayı birçok noktadan örtüşse de hadis usulü kitaplarında anlatılan haber-i vâhid ile eş tutmamaktadır. Ona göre haber-i hassa, çeşitli nedenlerden dolayı herkesin haberdar olamadığı hadis anlamına da gelmektedir. Çünkü bu hadisler umuma değil, bazı kişi ve gruplara özel söylenmiştir ve ancak bu kişilerin bildirmesiyle bu hadisler bilinebilecektir.*” (s. 66) yazar bu ifadeleriyle İmam Şafî’nin “haber-i hassa” kavramı ile “haber-i vâhid” kavramlarının aynı anlamı karşılamadığını ifade etmiştir. Fakat bu iddianın doğruluğu tartışmaya açıktır. Bir hadisin “haber-i vâhid” olarak kabul edilmesinin temel nedeni “*çeşitli nedenlerden dolayı herkesin haberdar olamadığı hadis*” olmasından mütevelliddir. Zaten herkesin haberdar olduğu bir hadis olsaydı haber-i vâhid değil mütevatir olması gerekirdi. Dolayısıyla bu yönü itibarıyla İmam Şafî’nin kullandığı bu kavram ile hadis usulünde kullanılan kavram arasında hiçbir fark olmadığını söylemek isteriz. İster “*bazı kişi ve gruplara özel söylenmiş*” olsun ister ashaptan yalnızca bazılarının haberdar olduğu bir hadis olsun her halükarda bu durum haber-i vâhidin kapsam alanı içerisine girmektedir. İmam Şafî’nin haber-i hassa kavramı ile hadis usulünde kullanılan haber-i vâhid kavramı arasında herhangi bir fark olmadığını, ikisinin de aynı anlamda kullanıldığını söylemek isteriz. Ayrıca İmam Şafî’nin bu kavramı kullandığı zamanlarda hadis usulüne dair terminolojinin daha olgunlaşmadığı ve şayet hadis usulüne ait terminoloji gelişmiş olsaydı İmam Şafî’nin aynı kavramı kullanmış olabileceğini söyleyebiliriz.

Kanarya “*Şafî’nin çözüm metodolojisinde mezkûr basamaklar takip edilmesine rağmen eğer hala hadisler arasında bir uyumsuzluk mevzu bahis ise bu durumdaki hadisler mütearız/zıt görünen hadisler olarak değerlendirilmelidirler*” (s.77) ifadesiyle daha önce ifade ettiği İmam Şafî’nin “*Hz. Peygamber’den varid olan hadisler arasında bir çelişki olamayacağını, çelişki gibi görünen rivayetlerin farklı yorumlanabileceği*” (s.28) ifadelerinin çeliştiğini görmekteyiz. Kaldı ki İmam Şafî’nin kendi metodolojisine göre çözüme kavuşturamadığı ve mütarız/zıt olarak bıraktığı bir tek hadis dahi yoktur. Yazarın aslında burada farazi bir durumdan bahsettiğini söyleyebiliriz. Çünkü kendisi

zaten “Şafî’nin yorumlamadığı veya her iki muhtelif hadisle/le amel etmeyip ihtilâfın devam ettiği izlenimini veren bir örneğe rastlayamadık” (s. 190) ifadeleriyle bu durumu açıkça ortaya koymuştur. Buradan da yazarın yukarıdaki ifadesini değiştirip bunu salt Şafî ile sınırlamak yerine genel bir ifade kullanmasının bu çelişkiyi gidereceği kanaatindeyiz.

Kanarya “1.1.1. Ölüye Ağlama” (s. 90) başlığı altında birbirine muhalif olan iki hadis zikretmiş ve İmam Şafî’nin bununla ilgili görüşlerini belirtmiştir. Fakat burada İmam Şafî’nin Hz. Aişe’nin rivayetinin son kısmındaki “... Hz. Peygamber: Mümin, yakınlarının kendisine ağlaması sebebiyle azap görmektedir, demedi. Fakat Allah, ölen kafirin yakınlarının ağlaması sebebiyle azabını arttırır” buyurdu. Hz. Aişe devamla “size Kur’ân yeter” dedi ve “Hiçbir günahkar, başka bir günahkarın günah yükünü yüklenmez” (6 Enam 164) ayetini okudu. Metnin devamında Şafî’ye “ölen kâfir, akrabalarının ağlamasıyla azap görür” hadisini nasıl değerlendirdiği sorulmuş, Şafî “ölenin amelinin azabı gerekli kıldığını, ancak yakınlarının ağlamalarının ise sadece bir sebepten öteye geçemediğini ifade ettikten sonra: “yoksa ölü, yakınlarının ağlaması sebebiyle azaplandırılır” demek değildir, demiştir. Aslında burada İmam Şafî’nin hadisin müteâriz olmadığını ispatlamak için verdiği cevabın tatminkar olmadığı açıktır. Çünkü Hz. Aişe’nin okuduğu ayet ile naklettiği hadisin son kısmının çeliştiği gayet açıktır. Fakat söz konusu hadislerin farklı tarikleri bir araya getirildiğinde durumun bu şekilde olmadığı vuzuha kavuşmaktadır. Fakat yazardan beklenen bu rivayet özelinde bir eleştiri yapması ve söz konusu rivayetinin son kısmı ile ayetin açık bir şekilde çeliştiğini ifade etmesi ve Şafî’nin verdiği cevabın bu çelişkiyi gidermede yeterli olmadığını itiraf etmesiydi. Ama yazar İmam Şafî’ye yönelik bu konuyla ilgili herhangi bir eleştiri yapmamıştır.

Kanarya’nın genel anlamda İmam Şafî’ye yönelik herhangi bir eleştiri içerisine girmediğine dair bir genelleme yapma yoluna girecektik ki bizi bu genellememizden alıkoyan bir örnek ile karşılaştığımızı itiraf etmek isteriz. Bu örnek yazarın, görüşlerine katılmadığı bir durumda İmam Şafî’yi eleştirdiği gerçeğini bize göstermiştir. Söz konusu örnek “1.3.1. Kadınların Camiye Gitmesi” (s. 104) başlığı altında geçmektedir. İmam Şafî aslında hiçbir şekilde birbiriyle çelişmeyen iki farklı konu ile ilgili hadisleri ihtilâf varmış gibi ele almış ve kadınların kocalarının izni olmaksızın mescide gidip namaz kılmasının Resulullah tarafından yasaklandığı hükmüne varmıştır. Hâlbuki söz konusu hadislerin birinde Hz. Peygamber kadınların mescitlere gitmelerine engel olunmaması gerektiğini söylemişken diğer hadiste kadının yalnız başına sefere çıkmasının caiz olmadığını söylemiştir. Şafî birbirinden bağımsız iki farklı rivayeti aralarında ihtilâf varmış gibi ele alıp bunlardan hareketle kadınların kocalarının izni olmadan mescitlere gidemeyeceği sonucuna ulaşmıştır. Kanarya bu konuda İmam Şafî’ye katılmadığını ve tarih boyunca gerek Hz. Peygamber’in uygulamalarında ve gerekse sonraki süreçte kadınların mescitlere gittiğine dair delillerle itiraz etmiştir. (s. 107-108)

Yazar “İmam Şafî, kitabında bazı hadisleri diğerlerine tercih ettiğini ifade etmiştir. Bu misallerden biri Ubade ile Usame’nin rivayet ettiği hadis ile ilgilidir... Şafî, Ubade’nin rivayetini tercih sebeplerini maddeleyerek şöyle açıklamaktadır.....” (s. 156) ifadelerinden sonra bir sayfadan fazla bu tercihin sebeplerini açıklayıp izah etmiştir. Fakat bu hadisin ne olduğunu söylememiştir. İmam Şafî’nin bu kadar üzerinde durduğu ve uzun uzadıya açıkladığı hadisin ne olduğu doğrusu merak konusu olmuştur. Hâlbuki bu hadislerden çok daha kısa gerekçelerle kabul edilen hadislerin metni verilmişken bu hadisin metninin verilmesinin evleviyet taşıdığı kanaatindeyiz.

Kanarya sonuç olarak İmam Şafî'nin haber-i vâhidi delil olarak kullandığı ve kullanılması gerektiği fikrini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Şafî'nin bir hadisin sahih olup olmamasının öncelikli şartının senedin sağlamlığı olduğunu ve "Hadislerin Kur'ân'a arzı"na temelde karşı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Zira Şafî'ye göre arz ameliyesi, birçok hadisin Kur'an'a muhalefetten dolayı reddedilebileceği sonucunu verecektir. Bunun yerine Kur'an'a uyumluluğu etimolojik olarak hissettiren "Muvafakat" ifadesini kullanmayı yeğlemiştir. Bunu da "Muvafakatü'l-Kur'ân" olarak ifade etmiştir. Ayrıca o, İmam Şafî'nin diğer muhaddislerden farklı olarak İhtilâfu'l-Hadis ilminin ilgi alanına girmeyen ve sonraki âlimlerin Müşkilü'l-Hadis olarak isimlendirdikleri ve hadislerdeki kapalı ifadeleri açıklığa kavuşturmak üzere oluşturulan bu ilmin araştırma alanına giren hadisleri de ele aldığını ifade etmiştir. Aslında bu hadisler başka hadislerle de ihtilaf halinde değildir. Fakat Şafî bu hadisleri tahlil ederek buradaki kapalı anlamları izah etmeye çalışmıştır. Yazar, İmam Şafî'nin bu yöntemiyle her iki ilim alanını İhtilâfu'l-Hadis ilminde mezcettiğini ifade etmiştir. (s. 190)

Netice itibariyle Sayın Kanarya'nın Yüksek Lisans çalışmasının matbu hali olan *İhtilâflı Hadisler İmam Şafî'nin Yaklaşımı* isimli eserin hadis-sünnet alanında günümüz Müslümanlarının ihtiyaç duyduğu bir boşluğu kapatma yönünde atılmış ciddi ve olumlu bir adım olarak görüyor ve yazara böylesine emek ürünü olan bir çalışmadan dolayı teşekkür ediyoruz.